

Na podlagi 21. člena zakona o raziskovalni dejavnosti (Uradni list RS, št. 8/91) in 168. člena svojega poslovnika je Državni zbor Republike Slovenije na seji dne 24. 1. 1995 sprejel

NACIONALNI RAZISKOVALNI PROGRAM

UVOD

Nacionalni raziskovalni program (v nadaljevanju: NRP) je sestavni del nacionalne razvojne strategije in vladnih politik z razvojnimi cilji in vplivi, katerih skupni namen je spodbujati razvoj za gospodarsko in socialno uspešno družbo.

Slovenija glede upravljanja neposredno ne obvladuje mnogih pomembnih dejavnikov, ki so v mreži mednarodne vpetosti zunaj njene upravljavske pristojnosti. Ta okoliščina zato pri načrtovanju strategije razvoja povečuje pomen vse večje fleksibilnosti in njenega vzdrževanja ter maksimalne prilagodljivosti okolju na način, ki omogoča in ohranja družbeno istovetnost ter politično državno suverenost. Za to pa je potrebno raznovrstno in visoko zahtevno znanje oziroma kvalificirani ljudje na vseh ravneh in v vseh družbenih ustanovah.

Raziskovalno usposobljen in delujoč kadrovski potencial ima v tem pogledu izredno pomembno vlogo v več pomenih:

- kot sestavina intelektualnih zmogljivosti postavlja kriterije in standarde racionalnega obnašanja in se uvršča v osrčje kulture,
- prispeva k strokovnemu presojanju v procesih odločanja in s tem omogoča uresničljivost sicer interesno utemeljenih ciljev in projektov,
- predstavlja bistveni del razvojnega delovanja, temelj visokošolskega izobraževanja in dobršno število vodstvenega kadra v najrazličnejših materialnih in nematerialnih proizvodnjah.

Okrepitev raziskovalne dejavnosti, predvsem njene razvojne vloge, je odvisna od mnogih procesov znotraj te dejavnosti in še bolj od zunanjih. Med temi ji gredo v prid naraščajoča konkurenca, ki izvira iz večje ponudbe od povpraševanja, iz česar se rojeva pritisk na kakovost, opredeljena lastnina, ki krepi odgovornost, ter sprememba gospodarske strukture v korist manjših in bolj gibkih enot, kar prispeva k racionalnosti. Po drugi strani pa usmerjanje pozornosti dobršnega dela gospodarskih voditeljev v lastninjenje, tudi na račun razvojnega poslovođenja sistemov, razpadanje dosedanjih integriranih razvojnih in tehnoloških skupin ter finančna in kadrovska šibkost množice novih malih enot v številnih primerih puščajo visoko strokovne kadre zunaj strokovnih funkcij.

Procesi sistemskega normaliziranja slovenske družbe sicer otežujejo dolgoročnost ravnanja, zato pa terjajo jasno usmerjanje delovanja države, kjer je to mogoče in potrebno. NRP kot del državne strategije sledi omenjenemu napotilu na področju raziskovalne dejavnosti. Pri tem se opira na izhodišča in usmeritve, ki jih je izdelal Svet za znanost in tehnologijo RS in potrdila Vlada RS kot podlago za NRP.

Izhodišča in usmeritve NRP (v nadaljnjem besedilu: IU NRP) zato dajejo interpretacijski okvir za razumevanje in razlaganje NRP in jih je treba v dokumentacijskem smislu uporabljati kot prilogo k NRP.

I. CILJI NACIONALNEGA PROGRAMA

Splošne cilje raziskovalne dejavnosti (v nadaljevanju: RD) določa zakon o raziskovalni dejavnosti in so naslednji: širjenje in poglobljanje znanstvenih spoznanj, pospeševanje uporabe znanosti, povečevanje obsega RD in vzgoja vrhunskih strokovnjakov. NRP postavlja sistem dolgoročnih in srednjeročnih ciljev za prevedbo splošnih ciljev v politiko in dejavnosti za njihovo merljivo uresničevanje v okviru razpoložljivih javnih sredstev ter spodbud za angažiranje zasebnih sredstev.

1. Dolgoročni cilji

Dolgoročni cilji so:

- povečanje uporabe znanj za gospodarski, socialni, kulturni in okoljevarstveni razvoj Slovenije,
- Slovenija naj v približno desetih letih razvije močno, znanstveno usposobljeno in po kakovosti mednarodno primerljivo jedro raziskovalcev za delo v znanosti in v zahtevnem razvoju (okrog 5.000 ali približno 0,25 % prebivalstva visoko usposobljenih raziskovalcev, ki bodo pokrivali vsa temeljna področja ved, od teh naj bi jih vsaj 3.000 s stopnjo docenta oziroma z njim primerljivo ali višjo izobrazbo znanstvenoraziskovalno delovalo poln delovni čas; gospodarske in druge uporabniške organizacije oziroma njihova združenja naj bi imela zaposlenih v razvoju okoli 10.000 strokovnjakov oziroma več kot 2 % vseh zaposlenih),
- dolgoročno Slovenija pokriva vse temeljne znanstvene discipline, ki so potrebne za kakovostno visokošolsko in podiplomsko izobraževanje, učinkovit prenos znanja iz tujine, kulturni, socialni in materialni razvoj, ter osvaja zanje potrebne moderne raziskovalne in spoznavne metode.

Temeljne cilje uresničujemo z dejavnostmi, s katerimi želimo na področju raziskovalnega sistema in politike doseči naslednje cilje:

- kontinuiran potek projekta vzgoje vrhunškega, raziskovalno usposobljenega strokovnega kadra predvsem za uporabniške organizacije, v manjši meri pa za obnavljanje in nadomeščanje vrhunskih raziskovalcev v akademskih ustanovah. Dolgoročno bodo k pospešeni vzgoji vrhunškega strokovnega kadra veliko prispevale ureditev rednega podiplomskega usposabljanja, ukinitvev magisterija kot obvezne vmesne stopnje do doktorata, uvedba novih visokih strokovnih šol ob fakultetah in ustanovitev drugih novih visokošolskih zavodov. V okviru projekta je treba povečati povprečni čas usposabljanja mladih raziskovalcev v tujini in povečati uspešnost in obseg njihovega zaposlovanja v gospodarskih in drugih uporabniških organizacijah. Zato uvajamo stimulacijske ukrepe za oblikovanje novih podjetij in za prehajanje v obstoječa podjetja – s sistemom davčnih spodbud, delno časovno zamejenim subvencioniranjem plač raziskovalcev, ki se zaposlijo v podjetjih, z dajanjem državnih sredstev v RD v zakup ali časovno omejen ugoden najem novim podjetjem, s spreminjanjem državnih sredstev v kapitalne vloške v podjetjih in na druge načine,
- stabilno financiranje nabave in vzdrževanja raziskovalne opreme in informacijske infrastrukture z javnimi sredstvi ali s spodbujanjem zasebnih naložb ter omogočanje vsakovrstne statusno-pravne možnosti lastništva in gospodarjenja, ki povečujeta uporabo in racionalnost tovrstne infrastrukture. Med prednostne dolgoročne investicije na področju RD spadata izgradnja univerzitetne knjižnice v Ljubljani in optične komunikacijske akademske mreže,
- večjo včlenjenost RD v mednarodna omrežja in sheme sodelovanja ter popolno internacionalizacijo znanosti in deloma visokega izobraževanja. Težišče sodelovanja se bo premikalo na industrijsko razvojne programe in projekte kot predhodnike gospodarskih kooperacij, na projekte infrastrukturnega povezovanja z Evropo, obmejno sodelovanje in regijsko povezovanje s posebnim poudarkom na vlogi malih narodov in izmenjavi njihovih izkušenj glede raziskovalnih sistemov in politik,

- integracijo evalvacijskega sistema na univerzah in v znanosti v zahtevno mednarodno raven in tako z odprtimi razpisi za učiteljska in raziskovalna mesta doseči sposobnosti za odkrivanje vrhunskih strokovnjakov na nacionalni ravni,
- okrepitev RD v zasebnem in državnem sektorju gospodarstva in negospodarstva in s tem normalno komuniciranje podjetništva, uprave in drugih uporabnikov z akademsko raziskovalno sfero,
- pospeševanje in povečanje pretoka raziskovalcev oziroma raziskovalno usposobljenih strokovnjakov iz akademske sfere v uporabniške organizacije in institucije za prenos znanja in tehnologij, prilagojene tudi za potrebe malih in nastajajočih podjetij in z upoštevanjem večje regionalne enakomernosti,
- večji vpliv raziskovalne sfere na določanje družbene razvojne strategije ter tudi na razvojne načrte podjetniških in drugih uporabniških organizacij. Zato bosta državna uprava in Državni zbor RS prednostno zaposlovala podiplomsko usposobljene strokovnjake, povečala število naročenih in sofinanciranih raziskovalnih in razvojnih projektov ter drugih študij, ki so potrebne kot strokovna podlaga za državno odločanje, in uvedla razne oblike organiziranega svetovanja stroke oziroma dialoga s stroko, – državno podporo uporabniški sferi, da bo povečala svoj vpliv na usmerjanje delovanja akademske raziskovalne sfere, zlasti s podporo izboljšanju strukture in kakovosti managementa v podjetništvu in upravljaljskih vodstvih v drugih združbah,
- dolgoročno popularizacijo ustvarjalnosti in znanosti kot njenega bistvenega dela v najširših krogih, zlasti pa med mladino. Poudarjati je treba avtonomijo stroke, etično odgovornost strokovnjakov za posledice strokovnega dela in pomen uravnoteženosti razmerij med raznovrstnimi duhovnimi dejavnostmi ljudi,
- povečanje celotnega vlaganja sredstev v RD, in sicer na okoli 2,5 % BDP v obdobju do leta 2000. Od tega naj se polovico oziroma več kot 1,25 % BDP zagotavlja iz javnih virov, ostalo pa iz zasebnih.

Zato je treba z davčnimi olajšavami in drugimi razvojnimi ugodnostmi v gospodarski politiki spodbuditi zasebna vlaganja v raziskave in razvoj ter v raziskovalno infrastrukturo, razviti sistem (zasebnih) ustanov in javnih skladov ter povečati črpanje sredstev iz tujine, zlasti v okviru shem tuje tehnične pomoči in z neposredno prodajo RD storitev tujim naročnikom.

Da bi dosegli navedene cilje, je treba ustvariti razmere za nadaljnji razvoj visokošolskega izobraževanja na slovenski obali, usmerjenega zlasti v preučevanje sredozemskih prostorov in podpiranje vsakovrstnih stikov in povezav Slovenije z njimi, ter pogoje za mednarodno delujoče podiplomsko izobraževanje v Ljubljani.

1. Srednjeročni cilji

a) Raziskovalna dejavnost

Srednjeročni cilji, ki zajemajo obdobje od vključno leta 1995 do vključno 1998, neposredno usmerjajo aktivnosti države za uresničevanje dolgoročnih, so pa naslednji:

- v prihodnjih letih se bo vzpostavilo osnovno ravnotežje v razvoju strok glede na kakovost in strateško izračunano potrebo obsega. Pri izračunani potrebi kaže dati zadostno težo korelaciji med uspešnimi ali uspeha zmožnimi skupinami proizvodov in storitev tako gospodarstva kot negospodarstva ter med strokovnimi področji, potrebnimi za njihov razvoj, proizvodnjo, trženje in modeliranje ter vodenje teh sistemov. Uravnoteženost je treba dosegati tudi z vidika velikosti skupin: velike tvegajo, da bodo postajale predrage, majhne pa nesposobne za izpeljavo zahtevnejših projektov,
- oblikovala se bo nova programska struktura ciljnih raziskovalnih programov kot interdisciplinarnih, problemsko usmerjenih, strokovno koordiniranih celot raziskovalnih in

razvojnih projektov, ki podpirajo doseganje ciljev nacionalnega pomena in jih sofinancira država preko več resornih ministrstev. Prednost bodo imele pobude za ciljne raziskovalne programe, ki podpirajo nacionalne cilje, kakor jih opredeljujejo nacionalni programi ali strategije, ki jih sprejemajo Državni zbor RS, Vlada RS in posamična ministrstva (zlasti na področjih okolja, zdravja, kmetijstva, obrambe, kritičnih tehnologij),

- v istem obdobju se izdela in začne izvajati načrt oživljanja družbenorazvojno potrebnih, a prešibkih delov raziskovalnih zmogljivosti. Znanstveno vrednost pokaže mednarodno primerjalna ocenitev, družbeno potrebnost pa strateške razvojne presoje, in sicer iz okvira državnih strateških usmeritev in na podlagi strokovnih strateških študij gibanj po svetu in doma, ter naročniško povpraševanje po njihovih storitvah. Država vsako leto opredeli dejavnosti, za katere oceni, da so potrebne oživljanja,
- uvede se in sistematično izvaja poostreno periodično ocenjevanje mednarodne znanstvene vrednosti ter aplikativne uspešnosti slovenske raziskovalne sfere po skupinah in ustanovah, tudi s pomočjo tujih ocenjevalnih skupin,
- izboljšati je treba metodologije za izbiranje skupin, projektov in ustanov za javno (so)financiranje in za to utrditi ekspertni sistem, ki bo temeljil na avtonomiji strok, vseboval vrednotenje družbene potrebnosti in gospodarske koristnosti ter racionalne izvedljivosti projektov. V sodelovanju s svetovalnimi organizacijami in ministrstvi se v metodologiji predvsem operacionalizira kriterije gospodarske in druge koristnosti uporabnega raziskovanja ter začne s polno težo uporabljati kazalec mednarodne odmevnosti znanstvenega dela. Ministrstvo, pristojno za znanost in tehnologijo, bo razvilo metodologijo merjenja gospodarskih in drugih vplivov uporabe rezultatov razvojnih raziskav in spoznanja iz tovrstnega stalnega analiziranja vplivov raziskav upoštevalo pri določanju zlasti tehnološko razvojne politike države.

b) Podiplomsko izobraževanje raziskovalnih in razvojnih kadrov

Pri vzgoji znanstvenega in razvojnega kadra so postavljeni naslednji cilji:

- število vključenih v projekt usposabljanja mladih raziskovalcev se prilagodi številu tistih, ki so usposabljanje končali (letno okrog 200 oseb), skrajša se povprečni čas podiplomskega usposabljanja in podpira njihovo zaposlovanje v gospodarskih podjetjih oziroma v drugih uporabniških organizacijah ter motivira mlade raziskovalce za ustanavljanje novih podjetij,
- organiziranje podiplomskega raziskovalnega usposabljanja in izbor kandidatov se postopno prenese na visokošolske in raziskovalne organizacije,
- pri vključevanju novih mladih raziskovalcev glede na strokovna področja se ravna po naslednjih kriterijih:
 - obseg pretoka mladih raziskovalcev v uporabniške ustanove in interes tovrstnih ustanov za njihovo usposabljanje,
 - dosedanja uspešnost skupine pri usposabljanju mladih raziskovalcev,
 - kakovost skupine, v kateri poteka delo mladih raziskovalcev,
- ob vključitvi v program mladih raziskovalcev bo določeno, ali je kandidat v projektu za obnavljanje in nadomeščanje vrhunskih raziskovalcev v akademskih ustanovah ali pa za pretok v uporabniške sfere,
- formalno se omogoči in dejansko pospešuje možnost gospodarskih družb in drugih uporabniških organizacij, da pri akademskih organizacijah same kandidirajo svoje zaposlene mlade strokovnjake za podiplomsko raziskovalno usposabljanje z delom na projektih v razvojnem interesu organizacije,
- ministrstvo, pristojno za znanost in tehnologijo, bo spodbujalo uvajanje novih oblik podiplomskega izobraževanja, predvsem doktorskega študija brez predhodnega magisterija,
- pri neposredni podpori podiplomskih študijskih programov bo financiranje usmerjeno predvsem v interdisciplinarne podiplomske študijske programe, pri katerih so udeleženi ugledni tuji strokovnjaki, vsebinsko pa se nanašajo na problemska težišča Slovenije,

- mladim strokovnjakom, ki izkažejo interes za vrnitev in delo v domačem kraju in izpolnjujejo pogoje za vključitev v program mladih raziskovalcev, se zagotovi pod pogoji, ki jih določi ministrstvo, pristojno za znanost in tehnologijo, vključevanje v podiplomsko usposabljanje raziskovalcev,
- povečalo se bo število podiplomskih študentov in podaljšal povprečni čas njihovega usposabljanja v tujini,
- Slovenija mora znatno povečati število v svetu uveljavljenih in delujočih slovenskih strokovnjakov in tujih strokovnjakov v izobraževalnih in raziskovalnih programih in projektih, ki tečejo v Sloveniji oziroma so za Slovenijo pomembni. V tem okviru je treba izrabiti možnosti za pridobitev vrhunskih strokovnjakov tudi iz bivših jugoslovanskih in vzhodnoevropskih držav.

c) Prenos znanja v uporabo

Naslednja vrsta ciljev je namenjena močnejšemu preusmerjanju raziskovalnih zmogljivosti v uporabno raziskovanje in razvojne storitve:

- vzpostavitev mreže infrastrukturnih centrov, zlasti tehnoloških in inovacijskih v vseh regijah, ljubljanskega in mariborskega tehnološkega parka ter agencij za prenos znanja na univerzah in v javnih (raziskovalnih) zavodih,
- vzpostaviti in vteči delovanje tehnološkega razvojnega sklada, ki bo opravljal tudi vlogo agencije za prenos znanja. Z zakonom se sistemsko uredi status in funkcija zasebnih ustanov na področju RD, še posebej zasebnih fundacij,
- mladi raziskovalci oziroma podiplomski študentje (doktorantje) in doktorji znanosti, imajo dalj časa pravico do izobraževanja v tujini v ustreznih znanstvenih in raziskovalnih ustanovah, ki jo v okviru potreb in možnosti zagotavlja država,
- v sodelovanju med ministrstvi in zbornicami naj se spodbuja interes gospodarskih družb za povpraševanje po raziskovalnih in razvojnih storitvah. Z zakonodajo, ki ureja delovna razmerja, se bodo povečale spodbude za inovativnost zaposlenih v podjetjih in prenos znanja iz raziskovalnih organizacij v gospodarsko in drugo uporabo, spodbude za vlaganja v razvoj pa s spremembami v davčni zakonodaji,
- z davčno in carinsko politiko ter s podporo pretoka raziskovalnih kadrov v uporabniške organizacije, predvsem v gospodarska podjetja, se bo spodbujalo nastajanje in ohranjanje razvojnih enot v uporabniških organizacijah in oblikovanje njihovih skupnih raziskovalnih zavodov ali gospodarskih družb,
- podpreti je treba sodelovanje raziskovalnih organizacij s svetovalnimi pri programiranju usmeritev v uporabne raziskave ter pri organiziranju, izvajanju in uporabi rezultatov razvojnih projektov; koordinacija ministrstev bo uvedla metodologijo spremljanja dejanskih rezultatov (gospodarskih, zaposlitvenih, okoljevarstvenih, socialnih, makroekonomsko bilančnih ipd.) uporabe raziskovalno-razvojnih dosežkov,
- Slovenija bo vpeljala statistiko raziskovalne dejavnosti in tehnološkega razvoja, kakršno poznajo države OECD.

č) Raziskovalna infrastruktura

Na področju raziskovalne infrastrukture so med prednostne uvrščeni naslednji projekti:

- določitev nosilcev za razvoj in delovanje knjižnično informacijskega sistema in sistema znanstveno-tehničnega informiranja v Sloveniji s poudarkom na nabavi tuje znanstvene in strokovne literature, modernizaciji organizacij in vpeljavi vzajemne katalogizacije;
- dokončanje izgradnje klasične akademske mreže prek ARNES;
- začetek izgradnje optične akademske mreže kot sestavine slovenskega dolgoročnega optičnega komunikacijskega križa – povezave s svetom;
- dograditev in oprema Biološkega središča;

- gradnja Univerzitetne knjižnice Ljubljana;
- kompletiranje sistema raziskovalnih zavodov tako po številu kot po raznovrstnosti njihovih pravno-statusnih oblik in lastništva;
- vzpostavitev raziskovalne inštitucije za raziskovanje Istre s poudarkom na usmerjanju v mediteranski prostor in s sedežem na slovenski obali;
- vzpostavitev oddelka Inštituta za narodnostna vprašanja za raziskovanje problematike madžarske narodnosti in regionalnega sodelovanja s sedežem v Lendavi;
- financiranje materialnih stroškov individualnega raziskovalnega dela visokošolskih učiteljev izvaja ministrstvo, pristojno za visoko šolstvo, financiranje raziskovalnih oddelkov in inštitutov ter skladov rektorjev na državnih univerzah in znanstvenih skladov na državnih inštitutih pa ministrstvo, pristojno za znanost in tehnologijo.

II. OBSEG IN STRUKTURA RAZISKOVALNE DEJAVNOSTI

Sedanja struktura in obseg raziskovalnih zmogljivosti po strokah, s tem pa tudi po skupinah in ustanovah, se bo spreminjala predvsem na podlagi uporabe sistema kriterijev za kakovost in relevance raziskovanja oziroma znanja. Jedro tega sistema zajema:

- poostreno ocenjevanje znanstvene kakovosti skupin, vodij skupin in ustanov;
- poostreno ocenjevanje družbene razvojne relevantnosti strok, zlasti uporabnih raziskav oziroma projektov;
- ciljne raziskovalne programe za uresničevanje ciljev nacionalnega pomena;
- programe vitalizacije strok večjega razvojnega pomena za Slovenijo, ki relativno močnejše zaostajajo za razvojem vede v svetu;
- naročniško financirane programe oziroma projekte tehnološkega in drugega razvoja.

Z uporabo ustrezno izpeljanih kriterijev za določitev obsega in usmeritve javnega (so)financiranja raziskovalnega potenciala v srednjeročnem obdobju se bo le-ta restrukturiral v bolj kakovosten in dejanskemu povpraševanju po razvojnih storitvah bolj prirejen raziskovalni potencial. Ti kriteriji so namenjeni ocenjevanju projektov in projektnih skupin ter raziskovalnih skupin in inštitutov na podlagi minimalnih standardov znanstvene oziroma raziskovalne kakovosti in organiziranosti. Samo tako strukturiranje je ekonomsko dopustna dolgoročna infrastrukturna naložba Slovenije in zato tudi nujna nacionalna investicija.

Kriteriji na področju temeljnih raziskav morajo izrecno meriti mednarodno veljavo slovenskih znanstvenikov, z uporabo kazalcev mednarodne odmevnosti in drugih meril povezanosti z vitalnimi raziskovalnimi tokovi po svetu. Ti kriteriji veljajo za vse stroke, upoštevajoč, da je pri strokah, ki se ukvarjajo z "lokalnim" predmetom raziskovanja, treba strogo meriti metodološko vrednost stroke in strokovno relevantno pri izbiranju predmeta ali vidika raziskovalnega opazovanja.

Kriteriji kakovosti strokovnjakov na področju uporabnih raziskav so dokumentirani podatki o projektih, ki so implementirani v gospodarstvu in drugih segmentih države, ter podatki o priznanih patentih in inovacijah. V skupino za izvedbo projekta mora biti obvezno vključen vsaj en raziskovalec, ki izpolnjuje vse pogoje za nosilca projektov osnovnih raziskav.

V prehodnem obdobju pomanjkanja kapitalne zmožnosti slovenskega podjetništva bo država na področju uporabnih raziskav neposredno in posredno podpirala predvsem predkonkurenčne projekte, hkrati pa tudi t. i. podjetniške razvojne projekte in razvojne projekte s področja družbenih infrastruktur. Osnovni način presoje vrednosti je lasten kapitalski oziroma finančni vložek podjetij oziroma drugih samostojnih subjektov v projekt – ob sistemu presoje kakovosti najetih profesionalnih raziskovalnih oziroma izvajalskih skupin in pričakovanega zlasti ekonomskega donosa realizacije dosežkov razvojnih projektov. Država bo zaradi bolj učinkovite porabe proračuna koordinirala razvojno

podporne politike vseh ministrstev, ki razpolagajo s tovrstnimi sredstvi, in spodbudila ter organizirala sistematično srečevanje podjetniškega poslovnega interesa s ponudbo raziskovalnih in razvojnih dosežkov in projektov v okviru t. i. "poslovno znanstvenih konferenc", na podlagi katerih se razvija borza ponudbe in povpraševanj po razvojnih storitvah in kadrih ter se objavljajo strateški tematski razpisi.

V opisani osnovni proces restrukturiranja RD lahko raziskovalna politika poseže z neposrednimi odločitvami le v naslednjih ugotovljenih in strokovno preverjenih primerih oziroma pri naslednjih stanjih:

- na področjih, ki so mednarodno primerjalno manj kakovostna:
 - z identifikacijo področja s pomočjo mehanizmov ocenjevanja kakovosti, glede obsega pa po strokovno ocenjenih gibanjih razvoja v svetu, glede na potrebe univerze po učiteljih in glede na povpraševanje uporabnikov po storitvah teh strok;
- način posega:
 - pospešena vzgoja vrhunskih kadrov v tujih centrih,
 - pridobitev vrhunskih posameznikov iz drugih dežel;
- aktiviranje vrhunškega potenciala iz slovenske diaspore, zlasti na univerzah;
- na področjih, kjer so že vidne vsebinske potrebe po večji angažiranosti strok za spremljanje in spodbujanje družbenega razvoja:
 - s podporo obstoječih raziskovalnih skupin,
 - s podporo za njihovo strokovno in kadrovske okrepitev,
 - z ustvarjanjem razmer za kadrovske popolnitev povsem novih strokovnih področij.

To so zlasti področja, ki dajejo neposredno strokovno podlago za dejavnosti v družbenih infrastrukturah, kot so izobraževanje, zdravstvo, državna uprava, podjetniški management, urejanje prostora, nacionalna naravna in kulturna dediščina, varstvo okolja, oziroma služijo identificiranju in razvijanju potrebnih tehnologij za navedena in gospodarska področja.

1. Raziskovalni kadri

Glede raziskovalcev se v delitvi dela kombinirata politika usposabljanja novih in politika vplivanja na njihovo prehajanje na druga, zlasti razvojna, podjetniška in vodstvena mesta. Druga politika se nanaša na vse raziskovalce, razen tistih vrhunskih, ki izpolnjujejo mednarodne kriterije za akademsko delovanje in izražajo ambicije po akademskem delovanju. Povprečno naj bi raziskovalec delal pretežno z državnimi sredstvi le okoli 10 let, pri čemer so ta razdobja daljša v t. i. nacionalnih strokah, kjer ni širšega trga povpraševanja po raziskovalnih storitvah.

Skrb za usposabljanje vrhunškega strokovnega kadra in vzgojo ambicioznega naraščaja zajema projekt mladih raziskovalcev (v nadaljevanju MR), neposredno sofinanciranje podiplomskega študija in projekt promocije znanosti med mladino oziroma ljudmi.

Projekt MR bo potekal trajno. Kratkoročno bo za 15 % zmanjšano vključevanje novih, da se bo dvignila raven nadpovprečnosti, hkrati pa povečal delež usposabljaljivih se iz gospodarskih organizacij, katerih programi usposabljanja se osredotočijo na razvojno delo za svoja podjetja. Srednjeročno se skrajša pogodbeni čas usposabljanja povprečno za leto dni (pri doseganju doktorata znanosti), da se poveča hitrost pretoka in z manjšimi sredstvi doseže enako velik kadrovske potencial.

Ministrstvo, pristojno za znanost in tehnologijo, v sodelovanju z drugimi ministrstvi in zbornicami organizira informacijsko mrežo inventivne in kadrovske ponudbe iz RD za interesente v gospodarstvu in negospodarstvu. Podpiralo bo funkcionalno ekonomistično,

zlasti poslovniško funkcionalno doizobraževanje raziskovalcev, sistematično predvsem MR, in strateško poslovno dodatno usposabljanje menagerjev raziskovalnih organizacij.

Na univerzah bo država podpirala uvedbo mednarodnih razpisov za študijske programe, za nastavljanje učiteljev zlasti na podiplomski stopnji, utrjevanje mednarodnih meril in konkurence pri habilitaciji. V okviru materialnih možnosti Slovenija podpira, vsekakor pa dopušča, nastajanje tuje in zasebne konkurenčne ponudbe podiplomskega izobraževanja, hkrati pa bo finančno podpirala podiplomsko izobraževanje manjšega dela najbolj sposobne populacije v vseh strokah na odličnih centrih po svetu.

Država bo sofinancirala in drugače podpirala prakso občasnih izobraževalnih obveznosti prostih let za učitelje, ki naj se v tem času raziskovalno angažirajo v tujih raziskovalnih centrih ali razvojnih oddelkih domačih podjetij.

Država bo pospeševala prezaposlovanje raziskovalcev iz akademskih ustanov v t. i. uporabniške organizacije na strani podjetij in na strani raziskovalnih skupin v raziskovalnih organizacijah.

2. Raziskovalna infrastruktura in raziskovalna oprema

Raziskovalna infrastruktura zajema nabavo in vzdrževanje raziskovalne opreme, nastajanje in delovanje infrastrukturnih centrov (instrumentalnih, tehnoloških in drugih) in tehnoloških parkov, knjižnični informacijski sistem in sistem znanstveno tehnološkega informiranja (kratica KIS/SZTI) ter statusno-pravno preoblikovanje raziskovalnih organizacij v javne raziskovalne zavode in druge oblike. Služi temeljnim in uporabnim raziskavam, razvojnim storitvam in strokovnemu izobraževanju.

Instrumentalni centri so organizirane enote, ponavadi v sestavi že obstoječih organizacij, ki razpolagajo z vrhunskimi sklopi raziskovalne opreme ter kvalificiranim osebjem za njeno raziskovalno in drugo uporabo. Namenjeni so racionalnemu maksimiranju uporabe opreme ter povečanju učinka opreme glede na finančne vložke zanjo. Država si glede na (so)financiranje opreme lahko pridrži lastninsko pravico oziroma vlogo pri upravljanju centra, da lahko vpliva na čim boljšo izrabo naprav. S temi centri se zagotavlja pridobivanje aparaturo, ki omogočajo napredek v znanosti in drugih strokovnih storitvah in katerih cena se giblje praviloma od nekaj sto tisoč do nekaj milijonov dolarjev. Pogoje komercialnih storitev (razne analize) določa upravitelj centra.

Tehnološki centri služijo izvajanju zahtevnih tehnoloških razvojnih storitev, po katerih je povpraševanje pri uporabniških organizacijah, pa tudi v okviru raziskovalnih skupin, ki so vključene v razvojne projekte. Praviloma nastanejo z družbeniško povezavo zainteresiranih gospodarskih, raziskovalnih in drugih organizacij. Država lahko podpira njihovo organiziranje in delovanje z nekajletnim padajočim zagonskim vložkom sredstev, s plačilom dela stroškov storitev centra naročnikom projektov, ki uporabljajo storitve centra, ali pa z neposredno udeležbo sredstev v premoženju centra. Namen je omogočiti razvojno usmerjenim uporabnikom, zlasti podjetjem, zanesljiv dostop do kakovostnih razvojnih storitev, v določenem časovnem obdobju tudi pod komercialno tržno ceno.

Praviloma država sodeluje pri investicijah v veliko raziskovalno opremo neposredno s subvencijami ali z oprostivami dajatev, srednja in drobna oprema pa se nabavlja v okviru stroškov znanstvenih ali razvojnih projektov. Država v obsegu svoje udeležbe sredstev uveljavlja lastništvo in upravljavsko vlogo.

Stroški za opremo in potrošni material se znižujejo s pomočjo razpisov in skupne nabave večjih količin za več uporabnikov iz raziskovalne dejavnosti in visokega šolstva.

Ministrstvo, pristojno za znanost in tehnologijo, bo kot (so)financer opreme vplivalo na usklajevanje naročil in to vlogo zaupalo najugodnejšim posrednikom preko razpisa, zlasti pa službam javnih (raziskovalnih) zavodov.

V sistemu znanstvenega in tehničnega informiranja država sofinancira osnovno nabavo tuje znanstvene in druge strokovne literature, vključno z osnovno standartoteko, razvijanje omrežja knjižnic oziroma dokumentacij in njihovo povezovanje v sistem, postavljanje in delovanje skupnega kataloga, bolj racionalno vključevanje v mednarodna omrežja ipd. Prednost ima racionalna nabava tuje periodike v obliki klasičnih in modernih prenosnikov ter on-line poizvedovanje v tujih podatkovnih zbirkah. Namen sistema je zagotoviti populacijam študentov, dijakov, raziskovalcev, učiteljev in razvojnikov čim cenejši dostop do potrebnih informacij za doseganje in (deloma) uporabo znanja.

Raziskovalne organizacije predstavljajo prostorska, tehnično servisna, informacijska in administrativno poslovna okolja za čim bolj nemoteno raziskovalno, razvojno in izobraževalno delo raziskovalcev oziroma njihovih skupin. Povečeval se bo pomen kriterija racionalnosti in podjetniške sposobnosti pri iskanju trga storitev zunaj klasičnega državnega proračunskega financiranja. Država bo pospeševala zasebno iniciativo, pomembnejšim sklopom institucionalne infrastrukture pa dajala status javnih raziskovalnih zavodov v smislu državnih inštitutov ali s koncesijami združbam v zasebni ali mešani lastnini.

Državni inštitut (v sedanji pravni ureditvi javni raziskovalni zavod) lahko z odločitvijo Vlade RS ali Državnega zbora RS postane tista raziskovalna organizacija ali njen del, ki izpolnjuje nekatere pogoje:

- večji obseg raziskovalnega potenciala na določenem strokovnem področju,
- znanstvena odličnost potenciala in njegove inovacijske reference,
- pomen strokovnega področja za aktualne in dolgoročne potrebe Slovenije,
- zadovoljiva stopnja opremljenosti,
- izkazana poslovna zmožnost vodstva organizacije, da si more zagotavljati naročila za storitve tudi na nedržavnem trgu in zna skrbeti za kakovostno rast strokovnega potenciala.

Država bo spodbujala povezovanje inštitutov, ki se ukvarjajo s tehnološkim razvojem na sorodnih oziroma povezanih znanstvenih in tehnoloških področjih. Prav tako bo spodbujala raziskovalne organizacije, da se v celoti ali po delih odločajo za preoblikovanje v podjetja, d.o.o ali d.d., ker je to zanesljiv način za trženje znanja, in v mešane ali zasebne zavode v primerih neprofitnih ustanov. Hkrati jim bo pod ugodnimi pogoji dajala v najem, odkup ali v obliki kapitalskega vložka državno lastnino, ki jo ustvarja nacionalizacija dela sedanjih raziskovalnih organizacij po določenih zakona o zavodih v primerih javnih zavodov. V primerih javnih raziskovalnih zavodov država podpira dokapitalizacijo do upada lastnega lastninskega deleža do 51 % premoženja.

Prav tako država podpira nastajanje t. i. "spin off" podjetij iz fakultet ali inštitutov ob sodelovanju matičnih organizacij, zasebnih vložkov raziskovalcev in lahko tudi države.

3. Raziskovalni stroški

Država finančno posreduje v RD s proračunskimi sredstvi in s stimulativnimi razbremenitvami dajatev tistim, ki v RD vlagajo svoja sredstva. Proračunska sredstva namenja neposredno za (so)financiranje programov, projektov, centrov in (so)financiranje programiranih in pogodbeno dogovorjenih stroškov raziskovalnih organizacij, zlasti pri izpolnjevanju t. i. ustanoviteljskih obveznosti. Razviti bodo načini posrednega vlaganja prek udeležbe državnih sredstev v namenskih skladih za RD.

Raziskovalni stroški se določajo z normativi in standardi za stroške dela, materialne stroške in amortizacijo. Ceno dela določa zakonodaja oziroma z njo usklajen tarifni del panožne kolektivne pogodbe za raziskovalno dejavnost. Kategorija amortizacije je v RD smiselna za stavbe, ukinja pa se za raziskovalno opremo, ki se praviloma nadomešča z investicijami v nove generacije opreme. V prehodnem obdobju se uporablja metoda razširjenega združevanja amortizacije za tovrstne investicije.

V primerih izgub javnih raziskovalnih zavodov država posreduje tako, da:

- pokrije izgube in ohranja kapaciteto zavodov,
- z delno ali celotno odprodajo premoženja zavodov zmanjšuje ali celo ukinja njihovo kapaciteto.

Podobne finančne posledice imajo lahko tudi državne odločitve o programski potrebnosti ali izvedbeni strokovni kakovosti državnih inštitutov.

Metodologija pri (so)financiranju projektov in programov RD razlikuje štiri ravni stroškov, odvisno od obsega laboratorijskega dela, terenskega dela in drugih značilnosti, ki dejansko vplivajo na skupno ceno raznovrstnih projektov.

III. SREDSTVA PO OSREDNJIH PROGRAMIH

Javna sredstva za RD iz državnega proračuna naj bi v obdobju od 1995 do 2000 naraščala povprečno za 10 % (realno) letno, če bodo to dovoljevale proračunske možnosti.

Sredstva iz proračuna RS za RD bodo do nove odločitve namenjena navedenim programom v naslednjih okvirnih deležih:

Program	Odstotki
- raziskave in razvoj:	60
• temeljne in aplikativne raziskave	30
• razvoj (predkonkurenčne in razvojne raziskave)	30
- podiplomsko usposabljanje mladih raziskovalcev	25
- raziskovalna infrastruktura in oprema	
- (brez investicij v večja gradbena dela)	15

Pri tem bo v okviru postavke za raziskave in razvoj:

- do 10 % sredstev celotne postavke namenjenih ciljnim raziskovalnim programom,
- do 5 % programom vitalizacije strok,
- do 25 % financiranju ustanoviteljskih obveznosti inštitutom,
- do 10 % predkonkurenčnim projektom in
- najmanj 50 % za projektno financiranje oziroma sofinanciranje raziskovanja.

Delež sredstev osrednjih programov po področjih ved oziroma strok se bo okvirno gibal takole:

- v naravoslovju ostanejo proračunska sredstva v sedanjem obsegu in se poveča vlaganja iz gospodarstva,
- v tehniki se zadrži sedanji obseg proračunskih sredstev in se močno povečajo vlaganja iz nedržavnih virov, zlasti gospodarstva,
- v biotehniki se obdrži sedanji obseg sredstev in povečajo vlaganja iz nedržavnih, zlasti gospodarstva,
- v medicini se poveča sedanji obseg proračunskih sredstev in povečajo vlaganja iz nedržavnih virov,

- v družboslovju se poveča sedanji obseg proračunskih sredstev in povečajo vlaganja iz nedržavnih virov,
- v humanistiki se povečajo predvsem proračunska sredstva.

Pri tem se za sedanji obseg šteje zdajšnja delitev proračunskih sredstev za raziskave, razvoj in kadre po vedah prek ministrstva, pristojnega za znanost (konec leta 1993), in sicer:

	%
- naravoslovje	20
- tehnika	44
- biotehnika	11
- medicina	10
- družboslovje	8
- humanistika	7

V prihodnjih letih se bodo razmerja spreminjala v skladu z delovanjem naslednjih dejavnikov:

- mehanizmi merjenja znanstvene in strokovne kakovosti ter družbene (razvojne) relevance programov, projektov in institucij;
- strateškimi odločitvami države v okviru raziskovalne in razvojne politike o tem, katera področja v RD naj se podpirajo zaradi hitrejšega razvoja. V ta namen se uporabi nove instrumente – ciljne raziskovalne programe in programe oživljanja.

Glede na institucionalno shemo raziskovalnih organizacij gre po dolgoletnem povprečju do 45 % vseh sredstev visokošolskim organizacijam, do 50 % inštitutom, ostalo pa drugim tipom organizacij in za administriranje raziskovalnega sistema.

Sredstva iz proračuna Republike Slovenije se bodo po osnovnih programih v prihodnje gibala takole:

- temeljni raziskovalni program: sredstva ostanejo na doseženi ravni. Ko se začne proračun povečevati, njihov delež rahlo upada, ko proračun doseže 1 % BDP, začne delež naraščati, dolgoročno bistveno,
- razvojni program: delež sredstev v proračunu raste, ko se povečajo zasebna sredstva čez 100 % javnih, delež ostaja na doseženi ravni. Prednost pri financiranju dobijo predkonkurenčni projekti in projekti, usmerjeni v visoko vredne proizvode in storitve ter v zaposlovanje visoko kvalificirane delovne sile. Uvedejo se nove oblike spodbujanja sovlaganja gospodarstva in drugih državnih sfer za spodbujanje razvoja (garancija države na bančne in druge kredite, subvencije najetih kreditov, olajšave pri uvozu nove opreme, ipd.),
- program usposabljanja raziskovalcev: sredstva se ohranjajo na doseženi stopnji, poveča se delež za podporo prehajanja v uporabniške organizacije oziroma za nastajanje novih podjetij,
- infrastrukturni programi denarno stagnirajo, srednjeročno porastejo sredstva za raziskovalno opremo in nabavo strateške tuje znanstvene in strokovne literature.

Način delitve proračunskih sredstev za RD:

- velika večina preko razpisov in projektov;
- manjši del (s težnjo naraščanja v prihodnjih letih do četrte vseh) preko financiranja fiksnih in režijskih stroškov v raziskovalnih zavodih in drugih (infrastrukturnih) zavodih;
- zelo majhen del (do 5 % vseh) preko financiranja materialnih stroškov individualnega raziskovalnega dela oziroma spremljanja razvoja strok visokošolskih učiteljev v ministrstvu, pristojnem za šolstvo.

S prilagoditvijo zakonodaje se bo del sredstev iz proračuna namenjal za RD preko fundacij in nacionalnih svetov za raziskave in razvoj za znanstvene raziskave in preko tehnološkega razvojnega sklada za prenos tehnoloških dosežkov v gospodarsko uporabo.

Pri raziskovalno-razvojno usmerjenih projektih sega finančna udeležba države do 75 % stroškov za predkonkurenčne projekte, za podjetniške razvojne do 50 % sredstev za celoten projekt, nameni pa se lahko raziskovalni skupini oziroma raziskovalcem, ki ustrezajo kriterijem profesionalne kakovosti, zaposlenim tako na akademskih raziskovalnih ustanovah kakor v gospodarskih družbah. Vsakoletni proračun (postavka za MZT) določi obseg sredstev za t. i. individualne inovacijske projekte.

Vpelje se stalen pregled nad celoto proračunskih izdatkov za RD po vseh vladnih resorjih in izpelje koordiniranje razvojnih politik vladnih resorjev.

Ministrstvo, pristojno za znanost in tehnologijo, organizira službo za evidence in nadzor in s tem okrepi nadzor nad namensko porabo svojih sredstev za raziskovalno dejavnost.

Glede vprašanja zgornje meje zaslužka raziskovalca oziroma univerzitetnega učitelja iz državnih sredstev preko različnih ministrstev kot virov prihodka se ohranja sedanja omejitev na 1,3 plače in se s tem spodbuja angažiranje na podjetniškem trgu, kjer lahko zaslužek presega omenjeno mejo brez omejitve.

Spodbuja se motivacijo za vlaganje in usmerjanje zasebnih sredstev v razvojne in raziskovalne namene, in sicer z davčno zakonodajo, zakonsko ureditvijo ustanavljanja zasebnih ustanov na področju raziskovalne dejavnosti, sprostitev možnosti za interno in eksterno privatizacijo raziskovalnih ustanov, zlasti podjetij, in ureditvijo sožitja profitnega in neprofitnega poslovanja v raziskovalnih zavodih.

Mednarodna tehnična pomoč bo usmerjana tudi v sistemske in druge storitve za področje raziskovalne dejavnosti in poskušal se bo povečati obseg mednarodnega raziskovalnega delovanja s sofinanciranjem iz tujih virov.

IV. KRATKOROČNI CILJI

Nacionalna raziskovalna politika uresničuje NRP s pomočjo določitve kratkoročnih ciljev kot akcijskih opredelitev dejavnosti in z delitvijo proračunskih sredstev za RD, podvrženo kriterijem iz IU NRP in določilom NRP.

Temeljne kratkoročne cilje in za njihovo uresničevanje predvidene ukrepe in dejavnosti razvrščamo v znanstveno politiko, tehnološko politiko ter metodološko in informacijsko podporo.

Vlada Republike Slovenije posreduje Državnemu zboru poročilo o izvajanju nacionalnega raziskovalnega programa za preteklo leto najkasneje do marca tekočega leta. Vlada Republike Slovenije posreduje Državnemu zboru predlog letne politike na področju znanosti in tehnologije v takem roku, ki bo omogočil razpravo ob sprejemanju državnega proračuna.

V. KONČNA DOLOČBA

Ta nacionalni raziskovalni program začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št. 630-01/90-4/18
Ljubljana, dne 24. januarja 1995.

Predsednik
Državnega zbora
Republike Slovenije
Jožef Školč l. r.